

DARIDA ZSUZSA¹

**COMITATUS 30 ÉV/KÖNYV:
EGY JUBILEUMI TANULMÁNYKÖTET RECENZIÓJA**

KÖNYVISMERTETÉS

Agg Zoltán – Zongor Gábor (szerk.) (2021): A Comitatus 30 év/könyv. Comitatus Társadalomkutató Egyesület, Veszprém. ISBN 978-963-7678-19-6.

Bevezetés

30 évvel ezelőtt (pontosan 1991. július 15-én) jelent meg a Comitatus Önkormányzati Szemle folyóirat első száma, mely esemény apropóján a folyóirat szerkesztőbizottsága egy jubileumi évkönyv kiadása mellett döntött, melyben – az évforduló számának megfelelően éppen – 30 szerző tollából származó írás szerepel. A kötet készítésekor a szerkesztőbizottság egykori és jelenlegi tagjait és a folyóirat korábbi szerzőit kérték fel arra, hogy osszák meg gondolataikat az önkormányzatiságról, a közigazgatásról és a regionalizmusról, vagy bármely más olyan témáról, mely a Comitatus kapcsán gondolatot ébreszt bennük. E megengedő témakínálatnak az eredménye egy stílusában és tartalmában is sokszínű tanulmánykötet, melyben egyaránt helyet kaptak a folyóirat múltjára visszatekintő írások, a korábbi számokban megjelent témákat összefoglaló cikkek, a szerzők legfrissebb eredményeit bemutató tanulmányok, valamint az olykor érzelmi húrokat is megpendítő irodalmi idézetek és filozofikus gondolatok is.

Az évkönyv felépítése és a mű jellemzője

A Comitatus 30 év/könyv című jubileumi tanulmánykötet a Comitatus Könyvek sorozatban, a Comitatus Társadalomkutató Egyesület kiadásában jelent meg 2021

¹ Egyetemi adjunktus, Pannon Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Szervezési és Vezetési Intézeti Tanszék, ORCID: 0000-0002-8528-7375

DOI: 10.15170/PSK.2021.02.02.05

novemberében. Szerkesztői a Comitatus folyóirat két alapító tagja, jelenlegi főszerkesztője: *Agg Zoltán* és a szerkesztőbizottság elnöke, *Zongor Gábor*.

Az összesen 248 oldalt számláló tanulmánykötet négy fő fejezetre tagozódik. A kötet első és második nagy blokkjában – tulajdonképpen a kötet gerincét adó két fő fejezetben – a *Visszaemlékezések, esszék* valamint a *Tanulmányok* című fejezetekben 13-13 írásmunka kapott helyet. A kötetet a *Gondolatok és Interjú* címet viselő fejezetek zárják. A könyv legvégén olvasható a szerzők rövid bemutatása.

A tanulmánykötetben szereplő írások meglehetősen színesek, mind terjedelmükben, mind stílusukban, mind az általuk feldolgozott témákat illetően.

Néhányan egészen személyes hangot megütve emlékeznek vissza az elmúlt 30 évre, beleszöve az írásba a saját életük egy-egy fontosabb eseményét is. Mások tényszerűen tekintenek vissza a folyóirat eddigi történetére, annak főbb állomásaira, eseményeire, az abban szereplő írásokra, és azok kapcsán vetették papírra – tudományos igénnyel megfogalmazott – gondolataikat. Van olyan tanulmány, amely szakirodalmi áttekintésre vállalkozott, de olyan szerző is publikált a kötetben, aki a comitatus² szóra fűzte fel gondolatmenetét, így írásának fókuszába a megye, mint kormányzati-politikai szempontból érintett, és funkcióiban sokat változott területi egység került.

A *Visszaemlékezések*ben egységet képez a szubjektivitás és az objektivitás, az érzelmek és az ész, a múlt, a jelen és a jövő párhuzama. Csak megerősíteni tudom az *Előszóban* foglaltakat, mely szerint „a neves szerzők – köztük az MTA rendes tagja, professzorok, egyetemi oktatók, volt miniszterek, kutatók és közigazgatási gyakorló szakemberek – a Comitatusra jellemző sokszínűséggel tekintenek vissza a magyar önkormányzatiság, a területpolitika, területfejlesztés elmúlt évtizedeinek történéseire, változásaira és kitekintést nyújtanak a jövőre vonatkozóan is” (Agg – Zongor 2021: 7).

A *Tanulmányok* című fejezet az előzőeknél stílusában sokkal egységesebb. A szerzők tudományos igénnyel megfogalmazott írásai szerepelnek ebben a szakaszban. A Comitatusra jellemző sokszínűség ezúttal nem a stílusban, hanem a

² A comitatus latin eredetű szó, magyarul megyét, vármegyét jelent.

tartalomban jelenik meg, hiszen az évkönyv szerzői csak a központi témát határozták meg, de az ahhoz való kapcsolódás tartalmát, vagy módját – meglehetősen nagy szabadságot biztosítva – a szerzőkre bízta.

A *Gondolatok* című fejezetben egy szerző írása szerepel, aki naplórészleteket idézve töpreng a könyvek jelentőségéről, az *Interjú* című fejezetben pedig a folyóirat egykori szerkesztője és szerzője, a közigazgatási kérdéseket behatóan ismerő *Navracsics Tibor* válaszol *Oláh Miklós* és *Fekete Károly* kérdéseire.

A mű tartalma

A mű meglehetősen sokszínű, ezért arra vállalkozom, hogy a tanulmánykötetben szereplő írásműveket azok sorrendjében mutatom be az általam fontosnak tartott szempontok, és/vagy tartalmi elemek kiemelésével.

Visszaemlékezések, esszék

Rechnitzer János szerint a Comitatus folyóirat egyfajta jelzőeszközként (lázmérőként) szolgált az elmúlt három évtizedben, mely a hazai modernizáció állapotáról adott visszajelzéseket. Segítségével lemérhetőek voltak a gazdasági, politikai és társadalmi alrendszerek, és jelzést kaphattunk arról is, hogy miként alakult és hogyan is áll ma a demokrácia. Véleménye szerint a folyóirat akkor tudja folytatni missziós szolgálatát, ha éppen a jövőhöz, a modernizáció szükségzerű új szakaszához nyújt elméleteket, elemzéseket, információkat, modelleket, példákat, s ha az azokat is megvalósító személyeket is bemutatja.

Zongor Gábor szubjektív és esszészerű írásra vállalkozott. A folyóirat alapító tagjaként emlékezik vissza a Comitatus történetének jelentős szakaszaira. Bemutatja a rendszerváltás utáni miliőt, melyben kollégáival letették egy vidéken szerkesztett, ugyanakkor országos kitekintésű folyóirat alapkövét. Ahogy a szerző fogalmaz, a folyóirat szakmai fórum és szócső is volt egyben, mely dokumentálta a megyék küzdelmét. Visszatekintésében összegyűjti a folyóirat életében bekövetkező változások okait, majd azok következményeit mutatja be. Végül írását a folyóirat erősségeinek felvillantását követően, a jövőben szükségesnek tartott változások említésével zárja.

Gyenesei István a rendszerváltást megelőző idő óta aktív részese volt a megyékkel kapcsolatos változási- és változtatási törekvéseknek. Jelen írásában visszatekint a

korszak nehézségeire, a nehézségek jelenkori viszonyokat befolyásoló hatásaira, majd levonva a következtetést, megoldási lehetőséget is kínál azokra.

Csefkó Ferenc, Szabó Lajos és Csité András az önkormányzatiságról, a közigazgatásról, a területiségről, azoknak változásairól és változtatásairól szóló ismereteiket gyűjtik össze, és a hozzá kapcsolódó véleményüket mondják el, szerzőnként más-más helyre helyezve a hangsúlyt, a bemutatás fókuszát.

A következő két tanulmány már turizmus fókuszú. *Veiland László* a megyei turisztikai szervezetek fénykoráról és megszűnésük körülményeiről ír, *Lőrincz Katalin* a Comitatus hasábjain és a különszámokban megjelent turizmussal foglalkozó tanulmányok áttekintésére törekszik.

Soós Lőrinc korábbi szerkesztőségi feladatainak szemüvegén keresztül tekint vissza a múltba. A szerző bemutatja a kulcsembereket, akik hozzájárultak a lap hosszú távú fennmaradásához, majd összefoglalja a folyóirat erényeit, és jövőbeli célt fogalmaz meg számára.

Kuti Csaba személyes hangot megütve, mintegy hangosan gondolkodik. Saját élettörténetébe ágyazva mutatja be, hogy számára mit jelentett és jelent a „comitatus” szó. *Hudi József* pedig az Önkormányzati múlt rovat elmúlt 30 évével kapcsolatos gondolatot osztja meg velünk az ünnepi kötetben.

Alabán Péter a European Labour History Network szervezetével és működésével kapcsolatos tapasztalatairól ír. A visszaemlékezések sorát záró *Kalmár Zoltán* viszonylag rövid írásában egy 1982-ben írt településtörténeti tanulmányában foglalt gondolatokat mutat be, egyfajta történelmi keretbe ágyazva, majd az így bemutatott gondolatokat ütközteti saját véleményével.

Tanulmányok

Fekete Károly a Comitatus folyóiratban és annak különszámaiban található Balatonnal kapcsolatos írásokat elemzi és ismerteti kronológiai rendben, egy-egy évtizedet felölelő fejezetbe ágyazva. Az elemzés a Balaton történetének egyfajta krónikájává válva számos témát érint, többek között az önkormányzati útkeresés, a megye-régió vita, az éghajlatváltozás és a turizmus témaköreit is.

Agg Zoltán a megyék kontra régiók témakörét járja körül. A rendszerváltástól napjainkig tartó időszakban mutatja be, hogy melyik területi egység (a területi egység fogalmába beleértve az önkormányzati szintet is) mikor és miért vált

dominánssá, vagy éppen hogyan szorult háttérbe, és ezek az erőviszony változások milyen következményekkel jártak. A szerző szól arról is, hogy mindezek hogyan jelentek meg a Comitatus hasábjain az elmúlt harminc évben.

Szilágyi István a középszinten megvalósuló spanyol-katalán autonómia modellt alapul véve keres párhuzamokat és ellentéteket a Kárpát medencei népek, és közülük is a kisebbségben élő magyarság politikai, kulturális és területi alapú autonómiája között, mely folyamat elemzéséhez és történelmi bemutatásához – a szerző szerint – a Comitatus is hozzájárult a maga eszközeivel.

Pálné Kovács Ilona a középszintű (a helyi és a központi szint között megvalósuló) kormányzással kapcsolatban fogalmaz meg kemény kritikát. Véleménye szerint a megyei érdekek, és az azt képviselő szereplők egyre inkább háttérbe szorultak az elmúlt 30 év során. Ennek kapcsán gondolatokat fogalmaz meg a decentralizáció kudarcáról, majd a demokrácia – általa vélt – válságával kapcsolatban.

Dombi Gábor a 2018-2022 közötti kormányzati ciklus politikai elitjének életrajzi hátterét és politikai-szakmai életútját vizsgálva készített tényfeltáró elemzést, melynek eredményeit jelen tanulmányban osztja meg az olvasókkal.

Oláh Miklós művét a megye fogalmának körüljárásával indítja. Visszatekint a Comitatus megalapítására, egyúttal megfogalmazza a folyóirat szakmai identitását. A cikk további szakaszában áttekinti az elmúlt 30 év politikai életének jelentősebb folyamatait, eseményeit, hogy megfelelő kontextusba helyezve mutathassa be a területi önkormányzatiság leépülésének folyamatát. Ezt követően a szubszidiaritás elvének megvalósulásával kapcsolatban fejt ki gondolatait. Tanulmányának utolsó nagy fejezetében a megyei önkormányzat ma élő korábbi és jelenlegi elnökeivel készült interjúkra hagyatkozva mutatja be, hogy hogyan is látták/látják ők a megyék, illetve megyei önkormányzatok helyzetét.

Kaiser Tamás a területpolitikai paradigmák kérdéskörével foglalkozik. Tanulmányában amellet érvel, hogy a negyedik ipari forradalom és a pandémia szülte bizonytalan helyzetben a paradigmák alkalmazása és szintézise valamint integrált alkalmazása mellett szükség van a közösségi jóllét és annak mérési módszereinek bevonására a területi egyenlőtlenségekből fakadó gazdasági, társadalmi és politikai problémák kezelése érdekében.

Filepné Nagy Éva tanulmányában elsőként a területfejlesztéssel kapcsolatos alapfogalmakat definiálja, majd bemutatja azokat a szinteket, melyeken e

fogalmak jelentéstartománya értelmezhető, továbbá azokat a mutatókat, melyek segítségével az adott területi egységek közötti fejlettségbeli különbségek feltárhatóak. Tanulmányát a területfejlesztési módszerek és modellek bemutatásával zárja.

Molnár Tamás, Fehér Helga, M. Barna Katalin szerzők által jegyzett tanulmány Magyarország területi egységeinek konvergenciáját vizsgálja a területi kutatások módszertanát felhasználva. Az elemzés eredményei alapján vonják le egyrészt a múltra visszatekintő, másrészt a jövőre vonatkozó következtetéseiket.

Somlyódyiné Pfeil Edit cikkében a Comitatus jubileuma kapcsán vissza- és előretekintést tesz a közszolgáltatások biztosításával kapcsolatban. Ír az elmúlt évtizedek változásairól, bemutatva a jellemzőbb folyamatokat, azok főbb jellemzőit, majd megnevezve a diszfunkcionálisan működő elemeket, melyeknek újragondolása szükséges. Tanulmányát saját karakteres véleménye megfogalmazásával zárja.

Szegvári Péter egy újfajta önkormányzati szisztémát vizionál, mely szerint a fővárosban egyszintű önkormányzati és többszintű közigazgatási rendszer létezik. E víziójának elemeit fejt ki részletesen, majd bemutatja az új rendszer kapcsolódási pontjait a fővároson túli (megyei) önkormányzatok együttműködésére vonatkozóan. Végül javaslatot tesz arra, hogy a főváros kapjon szerepet az országos és európai uniós döntéshozatali eljárásokban.

Leveleki Magdolna tanulmányának központi témája a nagyipari vállaltok vállalkozói hajlandóságra gyakorolt hatása. E témát előbb történeti síkon járja körül, majd a vonatkozó szakirodalmakat ismerteti, végül írását a területi különbségekkel kapcsolatos hazai kutatási eredmények bemutatásával fejezi be.

A tanulmányok sorát *Garaczi Imre* filozofikus jellegű műve zárja, ami az idő kérdéskörét fejtegeti, az időről gondolkodó filozófusok elméleteinek, és a vallások releváns tanainak bemutatásával. Rámutat az idő lételméleti jelentőségére, az emberi élet időbeliségéből fakadó jellemzőire, főbb sajátosságaira.

Gondolatok

Köszegi Lajos gondolatai arra hívják fel a figyelmünket, hogy földi ittlétünk egyik feladata a lét értelmének mélyebb megértése és önmagunk jobb megismerése. E folyamatban lehetnek társaink a könyvek, melyek magukban foglalják a teremtés örökjelenének három aspektusát, a „tudomány, törvény, tan” hármasát.

Interjú

Az interjú alanya *Navracsics Tibor*, akinek életével, tanulmányaival, munkásságával, politikai pályájával, a közigazgatáshoz való kapcsolódásával és a különféle témákat érintő álláspontjával kapcsolatban tudhatunk meg új és érdekes információkat. Az interjúban kirajzolódik előttünk az elmúlt 30 év gazdasági, politikai és társadalmi folyamatainak, változásainak jelentős része.

Összefoglalás

A tanulmánykötet elolvasása után az a vélemény fogalmazódhat meg bennünk, hogy a műben visszatükröződnek a Comitatus folyóiratban korábban megjelent tanulmányok tartalmi- és stílusjegyei. Ahogy a folyóirat hasábjain, úgy ebben a tanulmánykötetben is találkozhattunk objektív tényekkel és szubjektív meglátásokkal, csakúgy, mint száraz adatokat – vagy ennek egyfajta ellenpontjaként – érzelmeket tartalmazó művekkel. Az egyes tanulmányokban jól kirajzolódnak a szerzők gondolatai a megyéről, az önkormányzatiságról, a politikáról alkotott olykor egybecsengő, máskor pedig egymástól eltérő véleménye.